

ט' אייר תש"פ

03 מאי 2020

שלום רב,

הנדון: פעילות משפטית-חברתית בפקולטה בתקופת הקורונה

מאז פרוץ משבר הקורונה, מערך הקליניקות ומרכז רקמן התגייסו להבטחת זכויותיהן של אוכלוסיות שונות, הנפגעות באופן דרמטי בעקבות השלכות המשבר והסגר. בתקופה קשה זו, הפונות והפונים אל הקליניקות ואל המרכז מתמודדים ומתמודדות עם אתגרים חדשים ומורכבים. עורכות ועורכי הדין החברתיים, ביחד עם הסטודנטים הלומדים בקליניקות, ממשיכים וממשיכות להוביל מאבקים כדי להבטיח זכויות בסיסיות של האוכלוסיות המוחלשות.

אנחנו שמחים וגאים לחלוק איתכם מקצת מהעבודה הרבה שנעשתה בחודשיים האחרונים להתמודדות בתקופה ייחודית זו:

פעילות הקליניקה לזכויות זקנים וניצולי שואה:

הקליניקה לזכויות זקנים וניצולי שואה פועלת בתקופה הנוכחית הן ברמת קידום מדיניות והן במענה לפניות פרטניות. דוגמאות לפניות פרטניות המגיעות לפתחנו בימים אלו: מיצוי זכויות מול ביטוח לאומי בנושא **מענקי הסתגלות לאנשים מעל גיל 67 שהוצאו לחל"ת או פוטרו בגין משבר הקורונה**, **נגישות לקבלת שירותי בריאות בבתי מבוטחים זקנים**, **זכויות דיירים זקנים במסגרות דיור חוץ ביתיות** וכן המשך טיפול במיצוי זכויות מול הרשויות השונות.

דוגמאות לפעילות בתחום קידום מדיניות: **עתירה לבג"צ בנושא חופש העיסוק של בני 67 ומעלה בתקופת הקורונה**: ב-30.4.2020 הגישה הקליניקה לזכויות זקנים וניצולי שואה ביחד עם ארגוני זכויות נוספים בתחום הזקנה, עתירה לבג"צ בעניין ביטול הוראת סעיף 9 לתוספת השנייה לתקנות שעת חירום אשר קובעת כי "מעסיק לא יאפשר כניסה של עובד שגילו 67 שנים או יותר למקום העבודה ושהייה של עובד כאמור במקום עבודה" אלא אם כן אותו עובד הוגדר כ"עובד חיוני" בתקופה שקדמה להתקנת התקנה. בעתירה אנו מייצגים אנשים בני 67 ומעלה אשר עובדו טרם התפרצות משבר הקורונה ועתה בעקבות התקנה, נאסר עליהם באופן מוחלט וגורף לשוב פיזית למקום העבודה שלהם. לעתירה צורפה חוות דעת של פרופסור ישראל דורון, מומחה בתחום הגרונטולוגיה

ושל ד"ר יורם מערבי, מומחה בתחום הרפואה הגריאטרית. בעקבות מיצוי ההליכים והגשת העתירה, בוטלה התקנה באופן מוחלט.

[לקריאת העתירה](#)

הבטחת הזכות לחיים ולבריאות של זקנים במסגרות חוץ ביתיות: ב-14.4 פנתה הקליניקה לזכויות זקנים וניצולי שואה, בשמם של בנים ובנות לזקנים המתגוררים במסגרות חוץ ביתיות (בתי אבות, מקבצי דיור, דיורים מוגנים, מסגרות לטיפול ממושך בזקנים עצמאיים, תשושים, תשושי נפש וסיעודיים) לשרי הבריאות והרווחה, ראש המל"ל וראש הממשלה בדרישה להבטחת צעדים להגנה על החיים והבריאות של הדיירים והצוות המטפל במסגרות הדיור החוץ ביתיות. המכתב הופנה גם ישירות לפרופסור רוני גמזו שמונה ל"פרויקטור" מטעם משרד הבריאות לצורך קביעת הנחיות לטיפול במשבר הקורונה במסגרות החוץ ביתיות.

בין היתר, דרשנו כי ההנחיות יקבעו כללים בדבר ביקורים של בני משפחה במסגרות החוץ ביתיות, ניהול מרכזי של נושא הטיפול בתי האבות וכן ביצוע בדיקות סקר שגרתיות גם ללא היארעות של תסמינים קליניים.

בעקבות המכתב ופניות נוספות, תוכנית המדיניות של פרופסור גמזו "מגן אבות ואמהות- תוכנית לאומית למתן הגנה על דיירי מוסדות הגיל השלישי" מיום 20.4.2020 כוללת, בין היתר, המלצה בדבר גורם ניהולי אחד לכלל מוסדות הדיור החוץ ביתי לזקנים בימים אלו וכן המלצה בדבר הבטחת ביקורים של בני משפחה לדיירי המסגרות. אנו ממשיכים לעקוב אחר יישום ההמלצות.

[לקריאת המכתב](#)

גילוי דעת בנושא הבטחת זכויות זקנים בתקופת הקורונה: ב-12.4.2020 התפרסם גילוי דעת בעיתון "הארץ" מטעם ארגוני זכויות זקנים, ובהם גם הקליניקה לזכויות זקנים וניצולי שואה ע"ש מרטי גייקוב ז"ל. גילוי הדעת מונה שבעה צעדים קריטיים להבטחת זכויות זקנים בתקופה מורכבת זו. [קישור לפרסום בפייסבוק על גילוי הדעת.](#)

הבטחת הזכות של זקנים לטיפול רפואי ופרה-רפואי בקהילה על-ידי קופות החולים: ב-4.5.2020 פנתה הקליניקה לזכויות זקנים וניצולי שואה בשיתוף ארגונים נוספים למשרד הבריאות, במסגרת הליך של הערות הציבור ל"טיוטת מבחנים לחלוקת תמיכות של משרד הבריאות בקופות חולים לצורך הערכות למתן שירותי רפואה בשל התפרצות נגיף הקורונה". בפניה הדגשנו את חשיבות המשך מתן השירות הרפואי והפרה-רפואי לזקנים בקהילה, בדגש על הקמת מערך חלוקת תרופות לבתי המבוסחים הזקנים, קבלת שירותי בריאות מצוותים פרה-רפואיים, קבלת שירותי תמיכה נפשית ופסיכו-סוציאלית והבטחת מתן השירותים בפריפריה החברתית והגיאוגרפית.

[לקריאת המכתב](#)

מניעת הגבלות דרקוניות על יציאות וביקורים של זקנים המתגוררים במסגרות חוץ ביתיות:

ביום 30.3.2020 פנינו למשרד הרווחה והשירותים החברתיים יחד עם ארגונים נוספים בנוגע לתזכיר חוק "הגבלות על יציאות וביקורים של דיירים המתגוררים במעונות ושל קטינים המתגוררים מחוץ לבית הוריהם בשל החשש מהתפשטות נגיף הקורונה (הוראת שעה - תש"פ 2020) הפניה נועדה למנוע הגבלות גורפות ובלתי מידתיות על זקנים עצמאים ותשושים המתגוררים במסגרות דיור של משרד הרווחה. בעקבות המכתב ופניות נוספות, התקבלה הודעה כי תזכיר החוק לא מקודם.

[לקריאת הפנייה.](#)

ייצוג האינטרסים של אוכלוסיית הזקנים בפורומים מקצועיים וציבוריים שונים:

בהתאם, הקליניקה השתתפה במפגשים מקוונים אחת לשבוע עם בני משפחה וארגונים שונים בניהולה של ח"כ מירב כהן. מפגשים אלו מתקיימים בנוכחות פרופ' רוני גמזו, ומהווים צינור דו סטרי לקידום נושאים על סדר היום וכן לקבלת פניות. במקביל, הקליניקה השתתפה במפגש מקוון ביוזמת המוסד לביטוח לאומי בשיתוף ארגונים שונים, בנושא משבר הקורונה. בנוסף, הקליניקה ממשיכה לשמר את הקשרים עם גורמי חוץ לכל אורך התקופה כגון המוסד לביטוח לאומי, לשכות רווחה, עמותות ואנשי מקצוע מתחומים שונים, לצורך קבלת מידע על סוגיות רחב איתם מתמודדת אוכלוסיית הזקנים, סיוע לפונים, וחשיבה על שיתופי פעולה.

פעולות של הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות לזכרו של פרופ' יעקב נאמן:

משבר הקורונה הוביל לפגיעה בזכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות בתחומים רבים. הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות פעלה בתקופה זו הן ברמה הפרטנית, המשפטית והסוציאלית, והן ברמת המדינית, תוך שיתוף פעולה הדוק עם ארגונים נוספים, עם קליניקות העוסקות בזכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות, ועם נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות:

תעדוף נמוך של אנשים עם מוגבלויות בגישה לטיפול רפואי בשעת חירום: בעקבות נייר עמדה של ועדת האתיקה שמונתה על ידי משרד הבריאות, שמציע תיעדוף נמוך של אנשים עם מוגבלויות בגישה לטיפול רפואי בשעת חירום, חברה הקליניקה לארגון "בזכות" בפניה אל משרד הבריאות אליה הצטרפו 58 ארגונים נוספים. במכתב נדרש משרד הבריאות שלא לאמץ את נייר העמדה, זאת, מאחר ונייר העמדה מציע אמות מידה אשר מפלות אנשים עם מוגבלויות פיזיות, ללא הצדקה רפואית, ותוך הפרה בוטה של זכותם לחיים, לכבוד, לבריאות ולשוויון. בעקבות הפניה ופניות נוספות, הוסר נייר העמדה מאתר משרד הבריאות, מתקיים דיאלוג בין ועדת האתיקה לבין נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות, וקיימת נכונות של הוועדה לשנות את נייר העמדה.

[לקריאת הפנייה הדחופה.](#)

הספקת שירותים חיוניים מרחוק - התאמה לאנשים עם מוגבלויות: הקליניקה הגישה, ביחד עם פורום הקליניקות לזכויות אנשים עם מוגבלויות, את הערותיה לתזכיר חוק התאמת החקיקה להספקת השירותים החיוניים מרחוק. בתגובה נטען, כי בהספקת השירותים יש לקחת בחשבון אוכלוסיות אשר נגישותן לאמצעים

מקוונים דורשת התאמה, ובעיקר אנשים עם סוגים שונים של מוגבלויות. נוכח זאת התבקש כי בתיקוני החקיקה יילקחו בחשבון אוכלוסיות אלה (כמו גם אנשים זקנים או אנשים שאין להם גישה נוחה לטכנולוגיה) על מנת שגם אלה יוכלו להמשיך ולצרוך שירותים חיוניים באופן מותאם. [לקריאת הפנייה](#).

הגבלות על יציאות וביקורים של דיירים המתגוררים במעונות: הקליניקה, ביחד עם פורום הקליניקות לזכויות אנשים עם מוגבלויות, הגישה התנגדות לתזכיר חוק הגבלות על יציאות וביקורים של דיירים המתגוררים במעונות ושל קטינים המתגוררים מחוץ לבית הוריהם. מדובר בפגיעה חמורה בחירות של אנשים עם מוגבלות. בעקבות המחאה, אשר לה היו שותפים ארגונים נוספים, ההצבעה על החוק הוקפאה. [לקריאת הפנייה](#).

אי מימוש זכויותיהם של הורים לילדים עם מוגבלות העובדים במגזר הציבורי ואשר הוצאו לחל"ת: הקליניקה, ביחד עם פורום הקליניקות לזכויות אנשים עם מוגבלויות וארגוני החברה האזרחית, פנתה אל משרד האוצר וההסתדרות בבקשה לאפשר להורים לילדים עם מוגבלות אשר הוצאו לחופשה כפויה בזמן הקורונה, לממש את הזכויות המוקנות להם בחוק לטפל בילדיהם על חשבון ימי מחלה וימי סיוע אישי. לצערנו הפניה נענתה בשלילה, ואנו שוקלים את צעדינו בעניין. [לקריאת הפנייה](#).

פעילות שוטפת במישור המדיניות וייצוג האינטרסים של אנשים עם מוגבלויות בפורומים שונים: לאורך כל תקופת המגפה משתתפת הקליניקה בשולחנות עגולים המתנהלים תחת משרד ראש הממשלה ובמסגרתם מובאות הסוגיות הבוטלות על ידי ארגוני החברה האזרחית, בפני משרדי הממשלה. באמצעות פלטפורמה זו מעלה נציגת הקליניקה פגיעות שונות בזכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות בתקופה זו - כגון איסור ביקורים במוסדות, הפסקת שירותים חיוניים לרבות כאלה שיכולים להינתן באופן מקוון, פגיעה בקצבאות, וכדומה, בנסיון לפתור את הבעיות הקיימות תוך שיתוף פעולה.

פעילות בנוגע לפגיעה בקצבאות ובזכויות סוציאליות: אל הקליניקה מגיעות באופן שוטף פניות בנוגע לפגיעה בקצבאות ומיצוי זכויות סוציאליות בזמן המגפה. הקליניקה פועלת בתחום זה הן במישור הפרטני והן במישור המדיני, ומשתתפת בדיונים המתקיימים בנושאים אלה עם מנכ"ל המוסד לביטוח לאומי. בנוסף עוסקת הקליניקה, ביחד עם פורום הקליניקות, בניסוח הערותיה לתזכיר חוק אשר יאפשר קבלת כפל קצבאות לאנשים עם מוגבלויות אשר פוטרו או הוצאו לחל"ת, וכן במענה ל"קול קורא" שפורסם על ידי המטה לבטחון לאומי, ובו ביקש המטה להתייעץ עם ארגוני החברה האזרחית בנוגע לבעיותיהן המרכזיות של אוכלוסיות מוחלשות בתקופה זו, ולצורך הפחתת הפגיעה בהן.

תמיכה רגשית-סוציאלית באנשים עם מוגבלויות: לצד הייצוג והייעוץ המשפטי, הקליניקה ממשיכה להעניק תמיכה רגשית וסוציאלית ללקוחותיה ולפונים החדשים שהתווספו בתקופת המגפה. בכלל זה מנהלת עו"ס הקליניקה שיחות שוטפות עם הפונים כדי לנסות ולהקל על מצוקותיהם גם במישור זה.

פעולות נוספות במערך הקליניקות:

הקליניקה לקידום שוויון פנתה אל משרד הרווחה בבקשה כי יפעל להבטיח שסלי המזון המחולקים לקשישים יהיו מותאמים תרבותית. [לקריאת הפנייה](#)

המערך הקליני כולו חבר ליוזמת "121 מנוע לשינוי חברתי" לצורך ביטול החקיקה האוסרת כפל קצבאות למקבלי קצבאות נכות, קצבת זיקנה, השלמת הכנסה ומזונות, אשר פוטרו מעבודתם והוצאו לחל"ת, חקיקה אשר הלכה למעשה גורעת מהכנסתם אלפי שקלים מדי חודש. לאחרונה פורסם תזכיר חוק המקדם יוזמה זו.

בנוסף, המערך הקליני הצטרף כחלק מוביל ל-"מכתב דרישות החברה האזרחית" המכתב מתעדכן באופן שוטף בדרישות בהתאם למצב ונשלח למקבלי ההחלטות פעם בשבועיים.

[לצפייה במכתב.](#)

פעולות של מרכז רקמן:

עתירה לייצוג נשים בצוות המומחים: בתאריך 19 באפריל 2020, הוגשה עתירה לבג"צ בבקשה להורות באופן מיידי לצרף נשים ממגוון קבוצות האוכלוסייה לצוות המומחים להתמודדות עם משבר הקורונה. את העתירה כתבו עו"ד קרן הורוביץ, מנכ"לית מרכז רקמן, ועו"ד נטע לוי מעמותת איתך מעכי והיא הוגשה בשם 13 ארגוני חברה אזרחית.

"נשים אינן בגדר 'קישוט', הן מהוות למעלה מחצי מהאוכלוסייה ומחובתן להשתתף ולהשפיע מהותית על חייהן. לא רק בגלל שהחוק אומר זאת, אלא בעיקר כי זה מה שאומר השכל הישר. הזווית המגדרית חייבת לבטא ספקטרום רחב של דעות, גוונים וקולות, על מנת לתת קול, באמת ובתמים לצרכים, לאינטרסים ולנקודות המבט של נשים מקבוצות רבות. שוב ושוב אנחנו רואות ששיטת "חבר מביא חבר" ה"ספונטנית" שנהוגה בישראל משאירה את הנשים – מחוץ למוקדי קבלת ההחלטות. מדובר באפליה מבנית ושורשית. לא בכדי זכתה סוגיית היעדר הנשים בצוות המומחים של הקורונה לתהודה ציבורית כל כך נרחבת. לא מקרי שלמעלה מ-600 ארגונים ופעילות/ים חתמו על הפנייה שלנו בעניין זה לרה"מ ולראש המל"ל". [לקריאת העתירה](#)

בקשה להנגיש הליכים משפטיים: בתאריך 19 באפריל פנה מרכז רקמן בשיתוף הקליניקה לדיני משפחה של המכללה למנהל, למנהל בתי המשפט, בבקשה דחופה בשני נושאים עיקריים: (1) הרחבת השימוש בהיוועדות חזותית גם להליכים דחופים הממשיכים להתקיים בבתי המשפט למשפחה, כך שיוכלו לקיים מרחוק, באמצעים דיגיטליים כגון Zoom, דיונים בקבלת מזונות זמניים, משמורת זמנית עבור ילדים של אם שברחה למקלט, הוצאת צו הגנה לקטין מפני הורה אלים ועוד. (2) מתן אפשרות להגיש בקשות לצווי הגנה באמצעות פקסי או דוא"ל, וויתור על תצהיר במקרה שהמבקשת אינם מיוצגים. כמו כן יש לדאוג לפרסם לציבור את הכתובות והמספרים הרלוונטיים לצורך הגשת הבקשה לצוים. בעקבות הפנייה קבע עו"ד יגאל מרזל, מנהל בתי המשפט

כי החל מ-20.4.20 ניתן יהיה להגיש בקשות ותביעות בביהמ"ש לענייני משפחה גם באמצעים מקוונים. [לקריאת](#)

[המכתב](#)

פנייה בעניין מניעת אלימות במשפחה בתקופה הסגר: בתאריך 6 באפריל 2020 הגיש מרכז רקמן, נייר עמדה בנושא אלימות במשפחה בזמן משבר הקורונה, ליו"ר הוועדה המיוחדת לעבודה ורווחה, חה"כ עאידה תומא סלימאן. בנייר העמדה הוצגו מספר הצעות אשר כבר אומצו במדינות אחרות בעולם לצורך התמודדות בעת חרום כדי לסייע לנשים וילדים החיים תחת טרור פיזי, נפשי וכלכלי וזקוקים כעת, יותר מתמיד, להגנה ולתמיכה של רשויות המדינה. [לקריאת נייר העמדה.](#)

שיתופי פעולה: מרכז רקמן לוקח חלק בשולחן העגול הבין-מגזרי של משרד ראש הממשלה בנושא נשים בתקופת משבר הקורונה שהוקם על מנת לגבש מענים ודרכי פעולה ביחס לסוגיות שונות הנוגעות לצרכים החברתיים של נשים בישראל. בנוסף, המרכז שותף לפעילות המטה הפמיניסטי לשעת חירום (התארגנות של נשים פעילות וארגוני חברה אזרחית) שהוקם על מנת להגביר את כוחן של נשים הפעילות בשדה ולהעצים את כוחם של הארגונים הקיימים. לצורך כך הוא מתאם בין פעולות שונות בשטח, מאגם משאבים ומרכז דרישות מול משרדי ממשלה. [לאתר המטה הפמיניסטי.](#)

פעילות הקליניקה לסיוע משפטי לנשים בדיני משפחה:

הקליניקה, כחלק מהתוכנית לסיוע משפטי של מרכז רקמן, עוסקת בתיקי גירושין סבוכים אשר אף בשגרה דורשים פעילות אינטנסיבית. מאז תחילת משבר הקורונה הקשיים מתעצמים לנוכח ריבוי פניות של לקוחות, אשר נתקלות בבעיות יומיות סביב זמני שהות של ההורים עם הקטינים ובמצבים של ניצול לרעה של המצב למטרת סחטנות והעלאת דרישות שפוגעות בטובתם.

למשל, אם, שכיום כבר אינה דתייה, חויבה ע"י בית הדין לשהות בבית משפחה דתית בשבתות בהן בנה איתה, נתקלת כעת בקושי לקיים את ההוראה מכיוון שבית המשפחה נמצא באזור בו קיימת התפרצות משמעותית של הנגיף והשהות שם עלולה להיות מסוכנת. ראוי לציין שהמגבלה שהטיל בית הדין על האם אינה לגיטימית ועל כך הגשנו ערעור אשר טרם נידון, עם זאת, בינתיים, הבעייתיות רק מתגברת בעת המשבר. נשאלת השאלה מה גובר – ציות להוראת בית הדין או לכללי המציאות החדשה שמכתיבה איסורים והגבלות במטרה לשמור על בריאות האזרחים. הגשנו בנושא פניה בהולה לבית הדין.

מקרה אחר שחייב פניה דחופה לבית המשפט עסק באב בעל רקע של אלימות קשה שהובילה לגירושין, אשר הילדים מתגוררים עמו בעיר אחרת מזו של האם (על פסק הדין הוגש ערעור שטרם נדון), אשר סירב כי הילדים ישהו זמן רב יותר אצל אימם בתקופה זו. האב התנגד לזמני שהות שווים בעת משבר הקורונה למרות שהקטינים נמצאים מחוץ למסגרות ונאלצים לשהות בבית ובפועל המשיך את אלימותו כלפי האם, תוך שמנע ממנה הרחבת המפגשים עם ילדיה למרות צו השעה.

קושי נוסף מתעורר בעת הגשת בקשות דחופות לבית המשפט עקב הצורך לצרף תצהיר בענייני משפחה. בזמן משבר הקורונה ניתן אמנם לאמת חתימה על התצהיר באמצעים אלקטרוניים כגון שיחת וידאו בווטסאפ, אולם, עבור מרבית לקוחותינו, שהן נשים קשות יום, אפילו הצורך בהדפסת התצהיר מהווה אתגר שגם איתו אנחנו נאלצים להתמודד.

חרף השבתת מערכת המשפט עדיין התקיימו דיונים בעניינים דחופים. עורכות הדין של התוכנית לסיוע משפטי מצאו את עצמן בדיון בבית המשפט לענייני משפחה כשהן במסכות מגן וכפפות ויכולת מוגבלת להתבטא. בתשובה לפנייה שלנו לבית המשפט בבקשה לערוך את הדיון באמצעות וידאו נענינו, לדאבונו, כי עלינו לדאוג בעצמנו לאמצעים הטכניים הנחוצים לשם כך.

נראה כי בחודש וחצי האחרונים, סכסוכים שמלכתחילה היו בעצימות גבוהה, הסלימו בעקבות הנסיבות והטיפול המשפטי בהם הופך ארוך ומורכב עוד יותר.

מען למכתבים: מערך הקליניקות - חינוך משפטי לצדק חברתי - הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן 5290002, ישראל
Postal Address: Clinical Legal Education Program - Faculty of Law, Bar-Ilan University, Ramat Gan 5290002, Israel
פקס : 972 + 3 535 3805 • טל : 972 + 3 531 7984 • <http://law-clinics.biu.ac.il> • Clinics.law @ biu.ac.il